

УДК 72.03

Аспірант Антощук Т. І.,
науковий керівник: д-р арх., проф. Слєпцов О.С.,
кафедра основ архітектури та архітектурного проектування
Київського національного університету будівництва і архітектури

ТВОРЦІ ТЕОРЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО АРХІТЕКТУРНОГО МОДЕРНУ

Анотація. У статті подано узагальнений матеріал з досліджень проведених професором В. В. Чепеликом про діячів, які розвивали теорію українського архітектурного модерну.

Ключові слова: український архітектурний стиль, дискусія, критика.

Розвиток теорії почався з публікацій, що відображали ставлення особистостей до тогочасних процесів в архітектурі, що насамперед виявлялось у диспутах та дискусіях. Думки були суперечливими: з одного боку висловлювалося захоплення, з іншого – запекла критика. Таким чином, у дискусіях з критики народилася теорія.

Відправною точкою прийнято вважати дискусію 1903 року з нагоди проектування будинку Полтавського губернського земства. Учасниками стали: С. І. Васильківський, М. А. Дмитрієв, О. Г. Сластіон та інші. Як результат, сформовані принципові положення, що стали одними із основних теоретичних засад українського архітектурного модерну (далі УАМ).

У таких дискусіях, за весь період розвитку УАМ, проявили себе як зацікавлені діячі: Д. В. Антонович, К. М. Бич-Лубенський, О. М. Варяницин, С. О. Гіляров, Г. В. Головка, П. Горбенко, В. Ф. Гребеняк, Д. М. Дяченко, К. М. Жуков, В. Г. Заболотний, П. Є. Захарченко, В. Г. Кричевський, Г. О. Коваленко, Г. К. Лукомський, М. О. Макаренко, О. Г. Молокін, І. Немко, І. Немоловський, О. П. Новицький, А. М. Попов, Є. Н. Сердюк, В. К. Троценко І. І. Труш, М. Г. Філянський, Є. В. Холостенко, М. В. Холостенко, П. Чайка, К. В. Широцький, М. Шумицький, П. Г. Юрченко.

Доречним буде відзначити постаті, внесок яких був значним.

Одним із найзапекліших критиків тогочасності став Г. К. Лукомський. Основними об'єктами критики стали праці В. Г. Кричевського, К. М. Жукова, П. П. Фетисова. Такими чином, внесок цього митця не є теоретичним, а лише критично-публіцистичним.

Теоретичну основу українського архітектурного стилю склали положення О. Г. Сластіона, хоч вони й не мали завершеної систематизації, однак вплинули на проектування, будівництво та подальшу розробку теоретичних засад стилю. Його заслуга ще полягає в тому, що він перший, хто став ініціатором відродження самотньої української архітектури. Сформулював шість морфологічних ознак української архітектури.

В. Г. Кричевський не був теоретиком, але його особистість займає особливе місце у розвитку архітектури народного стилю в цілому. Висловлювання архітектора свідчили про глибокодумне і високопрофесійне ставлення і до розробки стилю, і до його теорії, що не дозволяло виносити похапливі й легковажні судження. Його твори збирали навколо себе безліч зацікавлених діячів, які чи то захоплювались, чи-то критикували, але у будь-якому з цих випадків, викликали зацікавленість у колег та громади.

Теоретичні погляди Івана Труша були важливим явищем у тогочасній теорії архітектури, вони позначені багатьма прогресивними судженнями, що не втратили актуальності й сьогодні. Погляди художника розвивалися разом із розвитком знань про нашу культуру, тому в різний час суперечили одні одним.

Надзвичайно деталізовані визначення К.М.Жукова щодо українського архітектурного стилю з чіткою послідовністю ставлять питання про композиційно-морфологічні особливості УАМ, про їх значущість, самотність, перспективність.

Теоретичні праці О. П. Новицького були найвизначнішими серед усіх суджень авторів тієї доби щодо УАМ, вони мали найпрогресивніше значення. Основними тезами стали: 1) відповідність функції до вимог сучасної архітектури; 2) розуміння змін у побуті; узгодженість між середовищем і сучасним життям; 3) об'ємне рішення форми будинків.

Для досягнення справжніх успіхів у розвитку національної архітектури необхідна єдність поглядів художника та простого народу.

Важливе твердження про необхідність «виявити дух народу і дух часу в архітектурі», що належить К. М. Бич-Лубенському варте того, щоб стати узагальненою формулою для всієї української архітектури тієї доби, хоч загалом його погляди були ретроградними.

Висновки. Проаналізувавши дослідження В. В. Чепелика наведено стислий список діячів, що сприяли розвитку теорії українського архітектурного модерну; їх вклад та основні праці.

Антонович Дмитро

Володимирович (1877-1945) київський публіцист і політичний діяч марксистського напрямку, один з організаторів Центральної Ради та Української академії мистецтв; мистецтвознавець, який кілька разів виступав у пресі з приводу української архітектури.

Бич-Лубенський Костянтин Миколайович (?-?) адвокат, який включився у дискусію з приводу побудови Харківського художнього училища і написав кілька статей.

Варяницін Олександр Михайлович (1860-1914)

військовий інженер, захоплювався вивченням українського мистецтва (після 1905р.), займався розробкою деяких теоретичних проблем української архітектури у період з 1911 р. до середини 1914 р.. Був секретарем Українського художньо-архітектурного відділу Харківського літературно-художнього гуртка (1912-1914 рр.), брав участь у дискусіях 1911-1914 рр., виступив з шістьма статтями в харківській та московській пресі. Висунув свій метод розробки форм УАС.

Галаган Григорій Павлович (1819-1888)

патріотично налаштований громадський діяч, етнограф та дідач, засновник київської Колегії Павла Галагана. 1854-1856 рр. разом з академіком архітектури Є.І. Червінським спорудив "Будинок для гостей".

Дяченко Дмитро Миколайович (1887-1942) архітектор (цивільний інженер), етнограф, теоретик, педагог. Автор будинку земської лікарні в Лубнах, омплексу споруд Української сільськогосподарської академії у Голосієвому, корпусів інститутів ветеринарії, тваринництва, Торговельної академії у Києві; сільськогосподарського інституту в Ташкенті.

Жемчужніков Лев Михайлович (1828-1912) художник, письменник і громадський діяч. Цікавився українською культурою. Брав участь у розробці проекту першого кам'яного будинку новітньої української архітектури, створеного разом з академіком архітектури І. В. Штромом для О. де Бальмена в с. Линовці.

Жуков Костянтин Миколайович (1873-1941) архітектор-практик і

теоретик, художник, педагог. Професор Харківського художнього інституту. Один з учасників Українського художньо-архітектурного відділу Харківського літературно-художнього гуртка.

Кричевський Василь Григорович (1872-1952) лідер УАМ, архітектор, художник-живописець, етнограф, орнаменталіст, книжковий графік, художник театру і кіно, майстер декоративно-ужиткового мистецтва, теоретик архітектури, мистецтвознавець, педагог. Доктор мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, професор Київського художнього інституту. Брав участь в створенні Української академії мистецтв, Товариства українських архітекторів.

Лукомський Григорій Крискентійович (1884-1952) видатний мистецтвознавець передреволюційного часу. 1911-1914 рр. включився у дискусію щодо УАМ: критикує твори В. Г. Кричевського, І. М. Якубовича, Ф. І. Шумова, К. М. Жукова, П. П. Фетисова. Внесок митця не є теоретичним, а є лише критично-публіцистичним.

Новицький Олексій Петрович (1862-1934) мистецтвознавець, акадмік АН УРСР (з 1922 р.). У своїх творах, присвячених архітектурі, розглядає проблему виявлення народності в архітектурній творчості, взаємозв'язок та взаємовплив архітектури різних народів, з'ясовує розуміння національного та інтернаціонального в зодчестві. Теоретичні праці були найвизначнішими серед усіх суджень авторів тієї доби щодо УАМ, вони мали найпрогресивніше значення.

Павлуцький Григорій Григорович (?-?) перший український мистецтвознавець, професор історії мистецтва. Займався вивченням українських старожитностей.

Сердюк Євген Наумович (1876-1912) архітектор, автор низки будинків та комплексів споруд на Лівобережній Україні, статей з питань розвитку УАС. Учень і послідовник Василя Кричевського, один з фундаторів українського архітектурного модерну. Найважливіші споруди:

школа ім. Котляревського у Полтаві, Харківська селекційна станція, Носівська селекційна станція.

Сластіон (Сластьон) Опанас Георгійович (1855-1933) художник-живописець, графік, майстер декоративно-ужиткового мистецтва, мистецтвознавець, етнограф, архітектор, теоретик УАМ, педагог, полеміст. Сформулював шість основних морфологічних ознак української архітектури. Був ініціатором впровадження кераміки в архітектуру. Автор ряду будинків клубів, "Просвіт", кредитово-кооперативних товариств, земських шкіл та лікарень.

Труш Іван Іванович (1869-1941) художник, громадсько-культурний діяч, ініціатор і організатор створення перших професійно-художніх об'єднань у Західній Україні. Влаштував Першу (1896 р.) і Другу (1905 р.) виставки українських художників. Був редактором першого українського мистецтвознавчого журналу "Артистичний вісник" (1905 р.). Опублікував низку статей з проблем української архітектури початку ХХ ст.

Філянський Микола Григорович (1873-1938) геолог за освітою, поет за покликанням, архітектор-художник за симпатіями, засновник відділу архітектури в московському журналі "Украинская жизнь"; вивчав традиції кам'яного будівництва, загальнотеоретичну проблематику стилю (1913).

Чайка Петро (?-?) київський публіцист. Автор низки публікацій, що були присвячені розгляду тогочасного проектування та будівництва. За період публікації робіт, він дещо змінює свою точку зору під впливом публікацій Г.К. Лукомського та К.В.Широцького.

Широцький (Шероцький) Костянтин Віталійович (1886-1919) історик українського мистецтва. В своїх статтях і публікаціях торкався окремих питань теорії УАМ.

Шумицький Микола (?-?) учень і послідовник В.Г.Кричевського. Був активним і безкомпромісним пропагандистом УАМ. Автор низки статей і першої монографії про УАМ. Здійснив кілька виступів перед митцями у Києві та Львові. Спорудив будинки для кредитово-кооперативних товариств в Косівці і Радомишлі, молочарню та школу на Київщині.

Література

1. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн / Чепелик В. В. / [упорядник З. В. Мойсеєнко-Чепелик]. — К.: КНУБА, 2000. — 378с.
2. Чепелик В. В. Константин Жуков / Чепелик В. В. // Строительство и архитектура. — 1971.— № 3. — С. 34-35.
3. Чепелик В. В. Триумф и трагедия зодчего// Строительство и архитектура. — 1987. — № 11. — С. 18-19.
4. Чепелик В. В. Майстер корабля архітектурного відродження / Чепелик В. В. // Архітектура України. — 1991. — № 5. — С. 33-39.
5. Ясневич В. Е. Архитектура Украины на рубеже XIX-XXвеков / В. Е. Ясневич. — К.: Будивэльнык, 1988. — 184с.

Аннотация. В статье представлен обобщенный материал исследований проведенных профессором В. В. Чепеликом о деятелях, которые развивали теорию украинского архитектурного модерна.

Ключевые слова: украинский архитектурный стиль, дискуссия, критика.

Abstract. The article presents a concise material of research conducted by Professor V. Chepelyk about figures who developed the theory of Ukrainian architectural style.

Key words: Ukrainian architectural style, debate, critique.